

**Kulturutskottets betänkande nr 19 om regeringens proposition
med förslag till lag om vissa arrangemang i finansieringen av
undervisnings- och kulturverksamheten år 1993**

Riksdagen remitterade den 22 september 1992 regeringens proposition nr 160 till kulturutskottet för beredning.

Utskottet har hört avdelningschefen Leevi Melametsä, biträdande avdelningschefen Jukka Sarjala, ekonomichefen Eero Pulkkinen, lagstiftningsrådet Arto Sulonen och äldre regeringssekreteraren Matti Lahtinen vid undervisningsministeriet, forskningschefen Heikki A. Loikkanen och forskaren Tanja Kirjalainen vid Statens ekonomiska forskningscentral, rehabiliteringssekreteraren Ilona Toljamo vid Finlands CP-förbund, skoldirektören Tapani Vihro från Kuovesi kommun, rektorn Hannu Kumpulainen vid Lapuan ammattioppilaitos, planeringschefen Jouko Lehmusto från Åbo stad, föreståndaren Kati Leskinen vid Mäntykankaan erityiskoulu, biträdande avdelningschefen Simo Juva och chefen för den allmänbildande utbildningen Taina Jussila vid Finlands Stadsförbund, biträdande avdelningschefen Matti Rasila vid Suomen Kunnallislitto, sektionschefen Margareta Nygård vid Finlands svenska kommunförbund, ordföranden Jaana Kuisma vid Finlands Yrkesstuderandes Centralförbund, ordföranden Henri Korpi vid Förbundet för Gymnasisterna i Finland, ordföranden, rektor Ville Marjomäki vid Finlands Folkhögskoleförening, vice ordföranden Tapani Ranki och generalsekreteraren Timo Toiviainen vid Samverkande bildningsorganisationerna.

Regeringens proposition. Regeringen föreslår en del sparåtgärder inom undervisnings- och kulturverksamheten 1993 i syfte att minska de offentliga utgifterna. Åtgärderna sammanställs i en särskild lag där det stadgas om avvikelser från lagen om finansiering av undervisnings- och kulturverksamhet som träder i kraft vid ingången av 1993 samt i en del andra stadganden.

De enhetspriser som tillämpas vid uträkning av statsandelarna för undervisnings- och kulturverksamhet sänks med åtta procent enligt ändringarna i verksamhetens omfattning och

art. Ändringen minskar statsandelen till grundskolor, gymnasier, kvällsgymnasier, yrkesläroanstalter, musikläroanstalter, bibliotek, museer, teatrar och orkestrar samt den betalningsandel som bestämts för elevens hemkommun för elever som går i en läroanstalt i någon annan kommun än hemkommunen. Vidare föreslås statsunderstödet till folkhögskolor bli sänkt med tio procentenheter och kostnaderna för vissa verksamhetsformer bli slopade i studiecentralernas statsandelsberättigade utgifter.

För att öka möjligheterna att finansiera verksamheten föreslår regeringen att huvudmännen för läroanstalterna skall få rätt att bära upp en elevavgift som får vara högst 250 mark per elev och termin. Vidare föreslås att eleverna vid kvällsgymnasier och gymnasiers kvällslinjer och kvällsstuderande vid yrkesläroanstalter alltså inte skall återfå sin fråntagna rätt till avgiftsfri måltid.

Propositionen hänger samman med budgetpropositionen för 1993 och avses bli behandlad i samband med den. Lagen avses träda i kraft den 1 januari 1993.

Statsrådets principbeslut. Sedan regeringen avlät propositionen har statsrådet den 14 oktober 1992 fattat ett principbeslut om balansering av den offentliga ekonomin. Beslutet innebär att högskolestuderande samt elever vid yrkesläroanstalter och gymnasier i motsats till det som sägs i propositionen skall betala en terminsavgift på 500 mark, dvs. 1 000 mark per läsår, från och med 1993. Avsikten var att en del av intäkterna skulle gå till staten genom sänkta statsandelar.

Enligt vad utskottet har erfårit från undervisningsministeriet har statsrådet senare förhandlat fram en avvikelse från principbeslutet. Det nya beslutet innebär att studerande på mellanstadiet från och med 1993 måste betala en måltidsavgift som får vara högst fyra mark per skolarbetsdag. Avgiften kommer att uppgå till i genomsnitt 760 mark per termin. Måltidsavgiften ersätter den planerade terminsavgiften.

Utskottets ställningstaganden. Av de orsaker som framgår av motiveringen till propositionen och på grundval av erhållen utredning finner utskottet förslaget nödvändigt och angeläget. Utskottet tillstyrker därför lagförslaget i propositionen med följande anmärkningar och ändringsförslag.

På grundval av erhållen utredning har utskottet beslutat föreslå att lagförslaget ändras så att det inte skall vara möjligt att uppbära en terminsavgift. Utskottet föreslår dock att läroanstalternas huvudmän skall kunna uppbära en kosthållsavgift under 1993. Eftersom den planerade avgiften inte har något samband med om eleven anlitar huvudmannens kostservice eller inte, föreslår utskottet inte en måltidsavgift, utan i stället en ändring av 5 § som innebär att det hos eleverna kan uppbäras en kosthållsavgift. Läroanstaltens huvudman får bestämma om avgiften uppbärs eller inte och hur stor den skall vara. Om huvudmannen bestämmer sig för att uppbära en avgift uppbärs den hos alla elever. Avgiften skall dessutom kunna bestämmas med hänsyn till elevens och vårdnadshavarens betalningsförmåga. Vid bedömningen av betalningsförmågan skall också familjestorleken kunna beaktas. Utskottet konstaterar att huvudmannen på dessa grunder kan låta bli att uppbära avgiften. Vidare menar utskottet att kosthållsavgiften bör anses vara en nödvändig utgift som kan läggas till grund för bedömningen av de studerandes behov av utkomststöd.

Utskottet föreslår att avgiften skall gälla studerande vid gymnasier, yrkesläroanstalter, yrkesutbildningscentrer för vuxna, barnträdgårdslärlarinstitut, övningsskolor och gymnasier vid statliga skolor med något främmande språk som undervisningsspråk samt elever som får yrkesutbildning vid idrottscentrer, musikläroanstalter och folkhögskolor samt läroavtalsutbildning. Utskottet konstaterar att avsikten är att avgiften inte skall gälla specialyrkesläroanstalter som ordnar yrkesinriktad utbildning för handikappade.

Utskottet föreslår att kosthållsavgiften delvis skall redovisas till staten på kalkylerade grunder och att resten skall gå till läroanstalternas huvudmän. Besluten om storleken på avgiften och om avgiften uppbärs eller inte inverkar inte på den andel som redovisas till staten. Den andel

som redovisas till staten motsvarar enligt vad utskottet har erfårit den genomsnittliga procentsatsen (70 %) för statsandelarna före reformen. Statsandelarna till kommunala och privata läroanstalter 1993 minskar följaktligen med ungefär 105 miljoner mark. Enligt undervisningsministeriets uppskattning kommer staten att få in ungefär 30 miljoner mark i nettointäkter för statliga läroanstalter.

I motsats till det som sägs ovan kommer den kalkylerade redovisningen till staten inte att gälla elever i läroavtalsutbildning eller studerande vid yrkesutbildningscentrer för vuxna. Utbildningstiden inom dessa inrättningar är i många fall så kort att den årliga redovisningen per elev blir orimligt hög i relation till antalet arbetsdagar och kosthållsavgifterna. Utbildningen vid yrkesutbildningscentrer för vuxna baserar sig på avtal mellan läroanstalten och den som köper utbildningsservice. Avtalen för utbildning under 1993 har i många fall redan ingåtts. Om kosthållsavgiften beaktas i priset i dessa fall måste färdiga avtal ändras. I nya avtal kan avgiften beaktas som en prissänkande faktor.

Utskottet anför att avgiften under 1993 inte sänker kommunernas allmänna statsandel enligt lagen om statsandel till kommunerna (688/92) om kosthållsavgiften redovisas till staten på ovan nämnda grunder.

Avgiften kommer också att beaktas i de andelar som elevernas hemkommuner betalar till huvudmännen.

Med tanke på att en hög utbildnings- och bildningsnivå är den viktigaste resursen ett litet folk kan ha finner kulturutskottet det viktigt att eleverna skall kunna studera och gå i skola utan kostnader.

Av denna orsak *förutsätter kulturutskottet* att kosthållsavgiften bara gäller 1993 och att studieavgifterna omprövas beträffande 1994 för att utreda om intäkterna kan fås in till exempel genom besparingar.

På grundval av det ovan stående föreslår kulturutskottet vördsamt

att lagförslaget skall godkännas sålydande:

Lag

om vissa arrangemang för finansieringen av undervisnings- och kulturverksamhet år 1993

I enlighet med riksdagens beslut stadgas:

1—3 §§

(Såsom i regeringens proposition)

4 §

Utan hinder av vad som stadgas om studerandes rätt till kostnadsfria måltider har elever vid kvällsgymnasier och gymnasiernas kvällslinjer samt elever som får yrkesinriktad kvällsutbildning inte rätt till kostnadsfria måltider.

5 §

Utan hinder av vad som stadgas om rätt till kostnadsfria måltider för studerande vid gymnasier, övningsskolor, *Suomalais-venäläinen koulu*, *Helsingin ranskalais-suomalainen koulu*, yrkesläroanstalter, yrkesutbildningscentrer för vuxna, musikläroanstalter, idrottsinstitut som får statsandel, folkhögskolor och barnträdgårdslärarinstitut samt elever i läroavtalsutbildning, kan läroanstaltens huvudman besluta att det hos studerande som får gymnasieutbildning och yrkesutbildning uppbärs en kosthållsavgift som uppgår till högst fyra mark per arbetsdag i läroanstalten. Avgiften kan bestämmas enligt den studerandes eller hans vårdnadshavares betalningsförmåga.

Utan hinder av vad som stadgas i 1 mom. uppbärs avgiften inte hos studerande i specialyrkesläroanstalter.

Avgiften enligt 1 mom. får indrivnas genom utmätning utan dom eller beslut i den ordning som stadgas i lagen om indrivning av skatter och avgifter i utsökningsväg (367/61).

6 § (Ny)

Utan hinder av vad som stadgas om finansiering av utbildning enligt 5 § dras 530 mark av från statsandelen för kommunala och privata läroanstalter för varje studerande som får utbildning enligt 5 §. Den studerandes hemkommuns betalningsskyldighet gentemot läroanstaltens huvudman minskar i motsvarande grad. Statliga läroanstalter får dra av 230 mark från hemkommunens betalningsandel för varje studerande som får utbildning enligt ovan.

Vad som stadgas i 1 mom. gäller inte läroavtalsutbildning eller utbildning vid yrkesutbildningscentrer för vuxna.

7 §

(Såsom 6 § i regeringens proposition)

Helsingfors den 15 december 1992

I den avgörande behandlingen deltog ordföranden Jouppila, vice ordföranden Astala samt medlemmarna Ala-Harja, Aula, von Bell, Gus-

tafsson, Hacklin, Laakso, Lehtinen, Lindqvist, M. Pietikäinen, Pykäläinen (delvis), Rätty, Suholä, Toivonen, Tykkyläinen och Virrankoski.

Reservation

Regeringen föreslår nya finansieringsregleringar för undervisnings- och kulturverksamheten 1993. Statens utgifter kommer att skäras ned främst genom att en del utgiftsposter förs över på

kommunerna. Kommunerna måste då hjälpa upp sin ekonomi genom att höja skatteöret. I och med att kommunalskatten är lika för alla fördelas de ekonomiska bördorna orättvist mel-

lan kommuninvånarna. De nya avgifterna inom undervisningsväsendet kommer att drabba barnfamiljer och unga som också i övrigt är hårt trängda på grund av arbetslöshet och lågkonjunkturen.

Genom propositionen vill regeringen sänka enhetspriserna för statsandelen till grundskolor och gymnasier med åtta procent. Grunden för den kalkylmässiga statsandelen är timresursen enligt grundskolelagen och gymnasielagen. Regeringen föreslår dock ingen sänkning av timresursen och följaktligen heller inga ändringar i funktionerna. Detta strider mot det nya statsandelssystemet eftersom enhetspriserna enligt reformen bara justeras vid ändringar i verksamhetens karaktär eller omfattning.

Enligt propositionen sänks statsandelen till folkhögskolor med tio procentenheter. Folkhögskolorna måste följaktligen stå för en större del av finansieringen, vilket försvårar deras verksamhet. Om det görs större permanenta ingrepp än den nu föreslagna temporära nedskärningen i statsunderstödet kommer flera folkhögskolor att dö ut.

I den ursprungliga propositionen föreslog regeringen en terminsavgift på 500 mk för studerande på mellanstadiet. I en skrivelse 18.11.1992 till kulturutskottet föreslår undervisningsministeriet att terminsavgiften skall ersättas med en

måltidsavgift. Kulturutskottet har dessutom ändrat måltidsavgiften till en kosthållsavgift. Men namnändringen gör varken från eller till för själva avgiften.

Den föreslagna kosthållsavgiften för studerande på mellanstadiet är de facto en terminsavgift för den kommer att uppbäras oavsett om de studerande utnyttjar måltiderna eller inte. Avgiften går till största delen till staten. Kosthållsavgiften bidrar bara till att öka de ungas och deras föräldrars kostnader för utbildningen och strider dessutom mot principerna med statsandelar. Kosthållsavgiften är det första steget mot större orättvisa i utbildningsmöjligheterna.

Elever vid kvällsgymnasier och gymnasiernas kvällslinjer och kvällsstuderande vid yrkesläroanstalter har tillfälligt gått miste om sin rätt till avgiftsfria måltider under höstterminen 1992. Nu föreslår regeringen att den temporära ändringen skall gälla även under 1993. De tillfälliga arrangemangen verkar således bara fortsätta och har en tendens att bli permanenta. En avgiftsfri måltid för dem som studerar på kvällstid är en viktig fråga i dessa tider då så många andra avgifter rakar i höjden.

På grundval av det ovan stående föreslår vi

att lagförslaget skall förkastas.

Helsingfors den 15 december 1992

Jukka Gustafsson

Iiris Hacklin

Aarno von Bell

Marja-Liisa Tykkyläinen

Tuija Maaret Pykäläinen

Jaakko Laakso

Heli Astala

Pekka Rätty